

Janusz Panasiewicz

MATERIAŁY DO DZIEJÓW TOWARZYSTWA ROLNICZEGO HRUBIESZOWSKIEGO W ARCHIWUM PAŃSTWOWYM W ZAMOŚCIU

Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie to unikalna organizacja przedspółdzielcza – dzieło naszego najwybitniejszego przedstawiciela epoki Oświecenia, ks. Stanisława Staszica. Gdyby nie smutny epizod naszej historii, związany z panowaniem sowieckiej ideologii komunistycznej, istniało by nadal – rozwiązał je dekretem prezydent Bolesław Bierut. Chociaż wypaczeń nikt dzisiaj nie kwestionuje, to nadal brakuje woli politycznej przeprowadzenia reprivatyzacji, która mogła by tę organizację wskrzesić i zapewnić jej chociażby byt symboliczny.

Towarzystwo powstawało etapami na bazie zakupionego w 1800 r. na nazwisko Aleksandra i Anny Sapiehów, majątku ziemskiego Dobra Hrubieszów. Anna była córką eks-kanclerza i dziesiątego ordynata Ordynacji Zamojskiej Andrzeja Zamojskiego, a także uczennicą ks. Staszica i jedyną ze swego rodu osobą, która darzyła swego nauczyciela szczerą przyjaźnią i zaufaniem „biznesowym”¹.

Ks. Staszic zdobywał doświadczenia ekonomiczne w Ordynacji Zamojskiej pod okiem i kierunkiem Andrzeja Zamojskiego i zapewne jego małżonki Konstancji z Czartoryskich, osoby niezwykle energicznej, darzącej go pełnym zaufaniem. Wydaje się, że bacznie obserwował on działalność gospodarczą Ordynacji i reformy agrarne cesarza Józefa II Habsburga, pod którego panowaniem znalazł się po I rozbiórze Zamość i Hrubieszów.

Pierwsze oczynszowanie i zawarcie umowy z włościanami o przystąpieniu do instytucji Towarzystwa podpisał on jeszcze w 1812 r.², dotyczyło to mieszkańców wsi Jarosławiec (siedziby folwarku), Putnowice (jeszcze w trakcie procesu rozgraniczającego, z którego wykształci się jego część „towarzyska” Putnowice Górne) i małej osady Busieniec. Po zmianie systemu politycznego, gdy w miejsce Księstwa Warszawskiego powstało Królestwo Polskie, w 1816 r. przyłączony został do TRH podobną umową³ folwark dziekanowski z wsiami Dziekanów i Szpikołosy Starościńskie.

¹ Dwa lata później zakupił on dla niej na licytacji w Krakowie Dobra Szydłowiec, które doprowadził niebawem do stanu kwitnącego.

² Archiwum Państwowe w Lublinie, Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie Fundacji Staszica [1778] 1814-1945, (dalej APL, TRH), sygn. 246 - *Hrubieszowa dóbr akta tabularne (oraz sprawa testamentu Staszica)*, s. 253-255, Kontrakt Donacyjiny z dnia 14 Stycznia 1812 Roku.

³ APL, TRH, sygn. 246 - *Hrubieszowa dóbr akta tabularne (oraz sprawa testamentu Staszica)*, s. 203-204, Dokument bilateralny.

Rok 1817 przyniósł taki sam kontrakt⁴ o przyłączeniu do Towarzystwa folwarku Pobereżany (wieś gdzie była jego siedziba), oraz Bohorodcy i Czerniczyna. W 1856 r. już samo Towarzystwo zakupiło Szpikołosy Wójtowskie z utworzonym tam w 1808 r., przez ówczesnego właściciela Białoskórskiego, folwarkiem Białoskór (obecnie Białoskóry). W 1885 r. Towarzystwo na terenie następnego zakupionego folwarku Drohiczany utworzyło Kolonię Staszic (obecnie wieś Staszic). W 1909 r. podobnie postąpiono z folwarkiem Teratyn – wydzielając Kolonię Odletajka, a las przyłączając do lasów Towarzystwa. Miasto Hrubieszów z przedmieściami Sławęcín i Podgórze przewidywane jeszcze w statucie ks. Staszica z 1817 r.⁵ do włączenia w organizm Towarzystwa, ostatecznie pozostało prawnie poza jego obrębem.

Towarzystwo nie miało swego odpowiednika w całej Europie. Przypisywane mu uporczywie w latach PRL-u cechy utopijne są nie do obronienia wobec jego fenomenalnej żywotności, wynikającej ze stworzenia zintegrowanego, samonapędzającego się systemu ekonomiczno-przemysłowego miasta i wsi. Ks. Staszic, pomimo że sam Hrubieszów nie wszedł w skład Towarzystwa, trwałymi więzami ekonomicznymi związał ten podległy mu organizm samorządowy z Gminą Hrubieszów. Miasto, a konkretnie jego przedsiębiorcy handlowi i przemysłowi otrzymali praktycznie darmowy 20-letni kredyt inwestycyjny, z którego odsetki (tylko 0,5%! – przy ówczesnej realnej rynkowej 7% wartości takiego kredytu) pokrywały koszty obsługi prawnej i administracyjnej ponoszonej przez Towarzystwo. Kredyt ten był zabezpieczony przed marnotrawstwem i nieprawym użyciem na hipotekach inwestorów, udzielany był do połowy wartości hipoteki, a dodatkowo, tak jak i w całym TRH, można było przy jego pomocy wznosić budynki murowane i rozwijać rolnictwo. Pula kredytu miejskiego była praktycznie dwa razy wyższy od identycznej dla rolników. Żaden z europejskich eksperymentów utopijnych, do których w przeszłości tak chętnie Towarzystwo porównywano, nie miał szans na dłuższe funkcjonowanie. Utworzony przez ks. Staszica organizm zapisał blisko półtora-wiekową egzystencję!

Echo działań Stanisława Staszica daje się odnaleźć w statutach TRH, które doczekało się wielu ważnych monografii⁶. Niemniej, nieprzebrane zasoby jego dokumentów⁷, dostępne w Archiwum Państwowym w Lublinie, nadal czekają na pełne rozpoznanie. Pozostaje nadal ważny postulat badawczy sformułowany jeszcze w 1958 r. przez prof. Orłowskiego o potrzebie wydania drukiem naj-

⁴ APL, TRH, sygn. 246, ibidem, s. 259-261.

⁵ Kontrakt Towarzystwa Rolniczego wspólnego ratowania się w nieszczęściach między osadą miasta Hrubieszowa z przedmieściami onego, tudzież osadą włościan rolniczych gminę hrubieszowską składającymi, ułożony i podpisany przez Stanisława Staszica i innych członków Towarzystwa dnia 3 sierpnia 1817 r., Biblioteka Wojewódzka im. H. Łopacińskiego w Lublinie, Dział Zbiorów Specjalnych, rkps nr. 1797.

⁶ Pomimo upływu czasu nadal zachowują dużą wartość poznawczą dwie prace powstałe w czasach PRL-u: H. Brodowska, *Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie*, Warszawa 1956; J. Duda, *Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie. Staszicowski model pomocy gospodarczej dla wsi*, Lublin 1994.

⁷ F. Cieślak, *Archiwum Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego Fundacji Staszica*, „Archeion”, 1963, nr 38.

ważniejszych z nich⁸. Wychodząc temu na przeciw został odkryty i opublikowany w „Archiwariuszu Zamojskim” podstawowy dokument dla tego odważnego eksperymentu na polu inżynierii społecznej⁹.

Ostatnie lata przyniosły ważne monografie dotyczące samego ks. Staszica¹⁰, jednak Towarzystwo nadal nie ma swojego nowoczesnego opracowania, i chociaż sporo kwestii wydobytych zostało na światło dzienne, to jednak wciąż wiele jest zagadnień nie wyjaśnionych. Zespół akt TRH w Archiwum Lubelskim od wielu lat jest opracowany z punktu widzenia archiwalnego, to jednak naukowe opanowanie jego rozmiaru – 1564 j.a., 26,25 mb¹¹ – wymaga wysiłku zbiorowego. Niebędne jest również opracowanie źródeł wychodzące poza akta z lubelskiego Archiwum.

Takim niewykorzystanym w pracach naukowych zajmujących się problematyką staszicowską i Towarzystwem, pozostaje zasób archiwalny Archiwum Państwowego w Zamościu.

Idąc śladem Księgi wieczystej Dóbr Hrubieszów Kw 172, przekazanej przez Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Hrubieszowie do zasobu Archiwum Państwowego w Zamościu, okazało się, że w Archiwum znalazła się cała partia tych ksiąg z terenu powiatu hrubieszowskiego. Rozpoczęto penetrowanie tego zasobu pod kątem związków z Towarzystwem. Z systematycznie porządkowanego zasobu wydobywane są z zapomnienia kolejne ważne dokumenty, owocując kolejną publikacją¹².

Poszukiwania dotyczące najstarszych okresów powinno się prowadzić w księgach hipotecznych miejscowości należących do TRH jak i z nim sąsiadujących, oraz na mapach. Sygnalizowaną już drobną sensacją są okoliczności ponownej sprzedaży folwarku z drugiej części zakupionych Szpikołos. Dzisiaj już wiemy, że wzbudziło to także zainteresowanie carskich kontrolerów i postawienie zarzutów o działania niezgodne ze statutem (zaciągnięcie kredytu na zakup!). Nie zbadane są reguły „rozparcelowania” folwarków Drohiczyny i Teratyn, które warto rozpoznać po kątem badań nad TRH. Podobnie przedstawia się problem sporów sąsiedzkich i związanych z nimi regulacji granic, których na jego obwodzie było kilka.

Nie należy ulegać iluzji, że historię TRH napisze się na podstawie zamojskiego zasobu, i nie zmienią tego pojedyncze artykuły, które zaczęły się ukazywać. Jednakże pewne aspekty jego działalności można tu rozpoznać szczegółowo. Dotyczy to na przykład:

- badania zasięgu terytorialnego i rozdrobnienia użytków rolnych wsi Czerńczyń w 1811 r.,

⁸ H. Brodowska, *op.cit.*; R. Orłowski, *Recenzja*, „Rocznik Lubelski”, t. 1, Lublin 1958, s. 256-259.

⁹ J. Panasiewicz, *Umowa kupna – sprzedaży dóbr Hrubieszów z 30 marca 1800 r.*, *Archiwariusz Zamojski*, Zamość 2006, s. 7-18.

¹⁰ Z. Wójcik, *Stanisław Staszic organizator nauki i gospodarki*, Kraków 1999; tegoż, *Stanisław Staszic*, Radom 2008.

¹¹ *Archiwum Państwowe w Lublinie i jego oddziały w Chełmie, Kraśniku i Radzynie Podlaskim. Przewodnik archiwalny*, t. I, Lublin, 1997, s. 497.

¹² J. Panasiewicz, *Testament Nikodema Korytyńskiego dzierżawcy młyna w Towarzystwie Rolniczym Hrubieszowskim*, „Archiwariusz Zamojski”, Zamość 2007, s. 79-88.

- ustalenia zasad rozgraniczenia gruntów wsi Putnowice w 1839 r.,
- czynności prawnych związanych z rozrostem terytorialnym Towarzystwa, a zapisanych w odnośnych księgach wieczystych, począwszy od zakupu pozostającej poza obrębem Towarzystwa Szpikołos Wójtowskich, poprzez folwark Drohiczyński a na folwarku Teratyn kończąc.

Tylko na podstawie zachowanych tutaj dokumentów można prześledzić podziały narodowościowe społeczności Towarzystwa bezpośrednio po zakończeniu II wojny światowej a także zagadnienie przesiedleń członków Towarzystwa do ZSRR (na Ukrainę), oraz na tzw. „Ziemie Zachodnie” w ramach Akcji „Wisła” w 1948 r. Można również badać proces osiedlania ludności polskiej napływającej z Wołynia (USRR) i sąsiadujących powiatów zamojskiego, biłgorajskiego i tomaszowskiego, jak również jej stosunek do nieznanej mu miejscowej a historycznej idei.

Księgi hipoteczne Wydziału Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Hrubieszowie przekazane zostały do Archiwum Państwowego w Zamościu w 2002 r.¹³ Ten duży zespół aktowy jest stopniowo ewidencjonowany i udostępniany zainteresowanym.

W zespole „Akta hipoteczne powiatu hrubieszowskiego” znajduje się m.in. księga *Dobra Hrubieszów* założona przez Towarzystwo w 1823 r. po uprawnieniu się darowizny ks. Stanisława Staszica dla Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego z roku poprzedniego. Zamieszczony w jej zbiorze dokumentów (w świetnym stanie zachowania!) odpis rejestru rozdanych przez ks. Staszica gruntów jest odpowiednikiem mniej czytelnego oryginału (zwłaszcza w jego partiach początkowych) w aktach lubelskich¹⁴. Tylko księga *Dóbr Hrubieszów* pozwala badać ostatnie chwile Towarzystwa, w tym sprzedaż w czasie okupacji w 1944 r. ogrodu Rusałka (świetnie zachowana mapa), czy już powojenną likwidację tej organizacji i parcelację jej majątku¹⁵.

Również kolejne odkrycie – księga hipoteczna *Dobra Ziemskie Szpikołosy*, której na początku lat 90-tych nie udawało się odszukać w archiwum hrubieszowskiego Sądu – skłania do uważnej lektury jego spisu zdawczo-odbiorczego.

Akta tego typu zawierają informacje o wszystkich właścicielach od okresu założenia księgi do jej zamknięcia lub przekazania do archiwum. Mogą się tam znajdować mapy, zapisy transakcji, ich wartości i nazwiska zawierających je

¹³ Do 1975 r. Sąd w Hrubieszowie pozostawał we właściwości Archiwum w Chełmie, które posiadało w zasobie 199 jednostek hipotecznych. Z przejściem archiwum sądowego pod nadzór Archiwum Państwowego w Zamościu, postulowane od 1979 r. przekazanie akt hipotecznych do zamojskiego Archiwum po 23 latach stało się faktem. Teraz należy jak najprędzej przejąć z sądu pozostały historyczny zbiór ksiąg. Jeśli to tylko możliwe należy jak najprędzej doprowadzić do scalenia w Archiwum całego hrubieszowskiego zasobu hipotecznego, łącznie z księgami „chełmskimi”. Zracjonalizuje to korzystanie z zasobu w miejscu jak najbardziej do tego powołanym i terytorialnie właściwym.

¹⁴ APL, TRH, sygn. 639.

¹⁵ Nadal w Wydziale Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego w Hrubieszowie znajduje się księga nr 352 z piękną mapą „Stawiska” i okolic młyna parowego w Pobereżanach, nie wykluczone, że można spodziewać się kolejnych niespodzianek.

osób, oraz różnego rodzaju dokumenty własności i posiadane przywileje. W zbiorach dokumentów zachowały się częste akty notarialne i wszelkiego rodzaju plenipotencje oraz zobowiązania materialne, a także różnego rodzaju spory graniczne. Jeżeli się zważy, że Dobra Hrubieszów to 3 odrębne folwarki i miasto z przedmieściami to liczba wszelkich możliwych transakcji z sąsiadami, sporów granicznych czy regulacji granic urasta do pokaźnych rozmiarów.

Przejrzenie wszystkich wymienionych tam ksiąg miejscowości związanych i graniczących z terenami Towarzystwa, przyniosło np. odkrycie transakcji zakupu gruntów folwarcznych tak przez samą organizację, jak też i przez jej indywidualnych członków (na co uzyskiwali oni wcześniej pisemną zgodę Rady Gospodarczej).

Istotnymi z punktu widzenia badań nad TRH są również akta stanu cywilnego. Księgi metrykalne parafii obejmujących swoim zasięgiem tereny Towarzystwa mogą posłużyć do badań genealogicznych związanych z TRH¹⁶.

Badania nad TRH należy przeprowadzić także w aktach PPRN w Hrubieszowie, które w przebadanej części zawierają dokumentację procesu przesiedlenia po zakończeniu II wojny światowej ludności ukraińskiej na Ukrainę (spisy mieszkańców i pozostawianego majątku), oraz podobną dokumentację osiedlenia ludności napływającej z Wołynia i sąsiednich powiatów. Pozwala to badać skalę wymiany ludności na terenie Towarzystwa.

Ostatnią grupę akt zamojskiego Archiwum mogących wniesć nieznane fakty są trudne do rozpoznania księgi notarialne.

Przedstawione niżej zestawienie ma charakter otwarty. Akta nie zostały w pełni przebadane, wymaga to dalszych czasochłonnych poszukiwań. W wykazie akt zaznaczono ciekawsze dotychczas rozpoznane dokumenty.

WYKAZ AKT DO DZIEJÓW TRH W ZBIORACH AP W ZAMOŚCIU

Hipoteka miasta i powiatu hrubieszowskiego (zespół nu.)

1. *Dobra Ziemskie Hrubieszów*, sygn. tymczasowa Kw 172 i *zbiór dokumentów*, [wpisy w języku polskim i rosyjskim od 1823 do 1998 r.]

Zawiera m.in. wyrok w sprawie zalewania pól i łąk w Obrowcu i Nieleddwi, kopie nadań sołtysich w Dziekanowie (przywileje Augusta II z 1700 r. i III z 1754 r.), kopię falsyfikatu erekcji kościoła parafialnego rytu łac. w Hrubieszowie, wypis z protokołu posiedzeń Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego z 9 VII 1822 r. – w tym francuski tekst listu cara Aleksandra I do ks. Staszica, oraz zestawienie dochodów i podatków Towarzystwa, kopię aktu formalnego odkupienia przez ks.

¹⁶ Opracowanie pełnej genealogii rodzin członków TRH od momentu przyjęcia darowizny ks. Staszica w 1822 r. wymaga posiłkowania się odnośnym zasobem wcześniejszych analogicznych ksiąg parafialnych, który znajdują się w Archiwum Państwowym w Lublinie.

- Staszica Dóbr Hrubieszów od książąt Aleksandra i Anny Sapiehów, rejestr gruntów TRH rozdanych w dziedziczne posiadanie.
2. *Dobra ziemskie Szpikołosy*, sygn. tymczasowa Ar 617.
Zawiera m.in. historię posiadania, założenia kolonii Białoskóry, przejścia w ręce Grotthusów, wykupienie przez TRH, sprzedaży Grotthusom 100 morgowego folwarku.
 3. *Dobra Drohiczany*, sygn. tymczasowa 1, 78-79 i 83, oraz *Kolonia Drohiczany* sygn. tymczasowa 81.
Zawiera m.in. zgodę TRH dla stowarzyszonego na nabycie gruntu w tej miejscowości, Repertorium 510 Sądu Okręgowego w Lublinie z 1922 r.
 4. *Dobra ziemskie Teratyn, brak sygnatury*, nr hip. 655.
Zawiera m.in. akt zakupu dóbr przez TRH, w tym lasu Dębinka (Teratyńska).
 5. *Folwark Łotoszyny*, sygn. tymczasowa Ar 581 (*na okładce Łotoszyn*), nr hip. 277.
Zawiera m.in. mapę z sąsiedztwem TRH.
 6. *Pobereżany*, nr hip. 1, nr rep. 223.
 7. *Szpikołosy*, nr hip. 1-162 oraz 166-201, (Spis zdawczo-odb. nr 3).
Zawiera m.in. w zbiorze dokumentów dokumentację scaleniową wsi Szpikołosy z 1931 r., rozpoczętej w 1929 r., odwołania, decyzję scaleniową z 1931 r., rejestr pomiarowy, mapy scaleniowe.
 8. *Mapa Czerniczyna z 1811 r. Plany*, Spis zdawczo odbiorczy planów (map) poz. 3: *Mapa gruntów wsi Czerniczyn*.
 9. *Mapa Putnowic z 1839 r. Plany*, Spis zdawczo odbiorczy planów (map) poz. 17.

Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Hrubieszowie Wydział Rolnictwa i Leśnictwa

Białoskóry, sygn. 122

Orzeczenia zbiorowe, mapa, opisy mienia, osób wysiedlanych i osiedlających się, 1945-1967.

Brodzica, sygn. 125-131, t. 1-7

sygn. 125-129, t. 1-5, 1945-1973 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia: t. 1, lit. A-D, t. 2, lit. F-J, t. 3, lit. K, t. 4, lit. L-P, t. 5, lit. R-S;

sygn. 130, t. 6, 1945-1966 – j.w. lit. T-Ż, Orzeczenia zbiorowe, lista wysiedlonych, w Akcji „Wisła” 1948 r.;

sygn. 131, t. 7, 1945-1946 – opisy mienia pozostawianego na Wołyniu (dokumenty poświadczające opis rosyjskojęzyczne).

Brodzica (w składzie byłej gminy Mieniany), sygn. 624

Akcja Wisła” – opisy gospodarstw, 1947.

Czerniczyn, sygn. 137-146, t. 1-10

sygn. 137-144, t. 1-8, 1945-1973 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia: t. 1, lit. A-B, t. 2, lit. C-F, t. 3, lit. G-J, t. 4, lit. K, t. 5, lit. L-N, t. 6, lit. O-P, t. 7, lit. R-S, t. 8, lit. T-Z;

sygn. 145, t. 9, 1945-1974 – orzeczenia zbiorowe, rejestry, mapy;

sygn. 146, t. 10, 1945-1946 – opisy mienia.

Czerniczyn (w składzie byłej gminy Mieniany), sygn. 624, 626, 651-656

sygn. 624, 1947 – Akcja Wisła” - opisy gospodarstw;

sygn. 626, 1947 – Akcja Wisła” - opisy gospodarstw;

sygn. 651, 1947-1963 – Akcja Wisła” - podania o zezwolenie na powrót;

sygn. 652-653, t. 1-2, 1957 – Akcja Wisła” - podania o zezwolenie na powrót: t. 1, lit. A-Ł, t. 2, lit. M-Z;

sygn. 654-655, 1947-1972 – Akcja Wisła” - podania o zezwolenie na powrót. t. 1, lit. B-N, t. 2, lit. O-Ź;

sygn. 656, 1957-1959 – Akcja Wisła” - podania o zezwolenie na powrót.

Czerniczyn Gromada (w składzie gminy Mieniany), sygn. 678-679

sygn. 678, 1948-1952 – ewidencja majątków poukraińskich oraz ich parcelacja;

sygn. 679, 1950 – wykaz gruntów pozostających po Ukraińcach przesiedlonych do ZSRR w ramach akcji „W”.

Dziekanów, sygn. 155-158, t. 1-4

sygn. 155-157, t. 1-3, 1944-1973 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia, t. 1, lit. B-J, t. 2, lit. K-N, t. 3, lit. O-S;

sygn. 158, t. 4, 1945-1971 – j.w. lit. T-Z, mapy, opisy mienia, orzeczenia zbiorowe.

Hrubieszów miasto, sygn. 116-120, t. 1-5

sygn. 116-119, t. 1-4, 1945-1973 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia: t. 1, lit. B-G, t. 2, lit. H-K, t. 3, lit. L-R, t. 4, lit. S-Ź;

sygn. 120, t. 5 – mapy, orzeczenia zbiorowe, rejestry pomiarowe, opisy mienia.

Jarostawiec, sygn. 406-408, t. 1-3

sygn. 406-407, t. 1-2, 1945-1970 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia: t. 1, lit. A-L, t. 2, lit. M-Z;

sygn. 408, t. 3, 1945-1964 – orzeczenia zbiorowe, opisy mienia, mapy, rejestr pomiarowy.

Kolonia Odletajka, sygn. 412

Akta uwłaszczeniowe: rejestr pomiarowy, orzeczenie zbiorowe, mapa, 1945-1971.

Kolonia Staszic, sygn. 413

Akta uwłaszczeniowe: rejestr pomiarowy, orzeczenie zbiorowe, rejestr pomiarowy, opisy mienia, mapa, 1945-1971.

Łotoszyny, sygn. 203

Akta uwłaszczeniowe, mapa, rejestr pomiarowy, 1947-1964.

Putnowice Górne, sygn. 428

Akta uwłaszczeniowe, 1946-1971.

Szpikołosy, sygn. 238-245, t. 1-8.

sygn. 238-242, t. 1-5, 1945-1973 – akta uwłaszczeniowe: zestawienia alfabetyczne osób wysiedlanych i osiedlanych, oraz opis pozostawionego i przydzielonego mienia: t. 1, lit. A-F, t. 2, lit. G-J, t. 3, lit. K-L, t. 4, lit. Ł-P, t. 5, lit. R-S; sygn. 243;

sygn. 243, t. 6, 1945-1972 – j.w. lit. T-Z, orzeczenia zbiorowe;

sygn. 244, t. 7, 1945-1970 – rejestry pomiarowo-klasyfikacyjne, mapy;

sygn. 245, t. 8, 1945-1972 – opisy pozostawionego i przydzielonego mienia.

Różne

Akcja “Wisła” – parcelacja majątków poukraińskich, orzeczenia, wykazy rozrachunkowe, 1948-1950, sygn. 657.

Wykaz Ukraińców przesiedlonych z gminy Uchanie do ZSRR lub Ziemie Zachodnie, 1950, sygn. 687.

Przekazywanie lasów i gruntów na rzecz administracji leśnej

sygn. 793 - Protokoły z przekazania nieruchomości leśnych PFZ na rzecz Lasów Państwowych z terenu b. powiatu hrubieszowskiego, 1947;

sygn. 794 - Przekazywanie lasów PFZ oraz gruntów PFZ na rzecz państwowej administracji leśnej (rejestry pomiarowe, operaty pomiarowe, mapy, szkice obszarów przeznaczonych pod zalesienie, szkice sytuacyjne), 1947-1972.

Sprawy przekazania gruntów PFZ w trwałe zarząd na rzecz jednostek gospodarki społecznej (mapy, szkice) na terenie GRN Dziekanów, Hrubieszów, Uchanie, sygn. 805, 1958-1959, sygn. 806, 1960-1964, sygn. 807, 1962. sygn. 808, 1966-1974.

Starostwo Powiatowe Hrubieszowskie

Akta parcelacyjne majątków pounickich dla miejscowości:

- Czerniczyn, sygn. 15, 1921-1931,
- Jarosławiec sygn. 42 1922-1939,
- Szpikołosy, sygn. 21, 1921-1931,
- niektórych terenów b. woj. lubelskiego. sygn. 53, 1921-1939.

Księgi stanu cywilnego

1. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Mikołaja w Hrubieszowie za lata 1876-1907, sygn. 1-33.

Uwaga: sygn. 12 za rok 1887 tylko księga zgonów, sygn. 17 za rok 1892 fragmenty z lat 1891-1893.

2. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Mikołaja w Hrubieszowie za lata 1873-1874, 1876-1904, sygn. 0, 0a, 1-2, 3a, 4-10, 10a, 11-30.
Uwaga: sygn. 3a lata 1878-81, sygn. 7 z lat 1881-92 tylko urodzenia, sygn. 10 za rok 1884 tylko urodzenia.
3. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej (Uspieńskiej) p.w. Wniebowzięcia NMP w Hrubieszowie za lata 1877-1881, 1884-1888, 1890-1898, sygn. 0, 0a-b, 1-6, 8-14,
Uwaga: sygn. 0 za lata 1877-1879, sygn. 0a za lata 1877-1881, sygn. 5 za lata 1886-1887, sygn. 8 tylko urodzenia i zgony, sygn. 12 za lata 1894-1896, sygn. 14 za rok 1898 tylko urodzenia i zgony.
4. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. Poczęcia św. Anny w Bohorodocy. 1899-1901, sygn. 1-5.
5. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej w Czerniczynie za lata 1876-1902, sygn. 1-27.
6. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej w Dziekanowie za lata 1876-1902, sygn. 1-3, 3a-b, 4, 4a, 5-31,
Uwaga: sygn. 3a-b za lata 1878-1881 urodzenia, sygn. 4a za lata 1879-1891 zgony, sygn. 18 za lata 1887-1897 urodzenia, sygn. 19 za lata 1888-1893 urodzenia, sygn. 20 za lata 1894-1898 urodzenia, sygn. 22 za 1899 zgony.
7. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Mikołaja w Teratynie za lata 1876-1901, sygn. 1-25,
Uwaga: sygn. 25 z 1901 r. tylko urodzenia.
8. Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej p.w. NMP w Uchaniach za lata 1876-1905, sygn. 1-30.
Mogą w nich być informacje o pracownikach nadleśnictwa TRH lub osadnikach.
9. Akta stanu cywilnego parafii prawosławnej p.w. św. Piotra i Pawła w Uchaniach za lata 1876-1905, sygn. 1-30.
Mogą w nich być informacje o okresowym podporządkowaniu cerkwi pw. św. Michała w Jarosławcu.

Na przekazanie do Archiwum Państwowego w Zamościu oczekują kolejne księgi wieczyste. Z wykazu Sądu Rejonowego w Hrubieszowie intrygujące i owocne badawczo będą z pewnością księgi hipoteczne: Bohorodyca nr 1 (poz. 384), Czerniczyn nr 3 (poz. 393), Czerniczynek nr 3 (poz. 910), Dziekanów nr 2 (poz. 403) Hrubieszów nr hip. 525 (poz. 1084), Jarosławiec nr 1, nr 2, nr 3 (poz. 502-504), Kazimierówka bez nr (poz. 881) Kolonia Czerniczyn nr 1, nr 2, nr 3, nr hip. 1045-1047 (poz. 965-967), Pobereżany nr 1 (poz. 581).

„Przewodnik” po aktach dotyczących TRH w Archiwum Państwowym w Zamościu otrzymał tu ledwie szkicowy kształt. Wymaga pogłębienia opisów zawartości już wymienionych akt i rzetelnego, bardzo czasochłonnego rozpoznania pozostałych akt, również tych pozostających jeszcze w tej chwili poza Archiwum, tj. w Hrubieszowie, a także w ...Chełmie.

Akta hrubieszowskie zgodnie ustaloną przed 33 laty siecią archiwalną logicznie przynależą do zamojskiego Archiwum, są objęte nadzorem tego Archi-

wum i do niego od 1976 r. są przekazywane. Do Zamościa, a nie do Chełma czy Lublina, kierują się więc przede wszystkim historycy regionu hrubieszowskiego. Najstarszy zasób historyczny z pewnością pozostanie na zawsze w Archiwum Lubelskim, Jeśli to będzie kiedyś możliwe, należy jednak translokować porównywalne tematycznie i czasowo akta hrubieszowskie z Chełma do Zamościa. Zyskałby na tym z pewnością również komfort badawczy osób zajmujących się nie tylko problematyką TRH, ale i wieloma innymi z pewnością fascynującymi tematami hrubieszowskimi.